

Obecność sztuki teatralnej
w codzienności życia społecznego
Nowe obszary zainteresowań pedagogiki społecznej

NR 3267

Teresa Wilk

Obecność sztuki teatralnej
w codzienności życia społecznego

Nowe obszary zainteresowań pedagogiki społecznej

Redaktor serii: Pedagogika
Ewa Wysocka

Recenzent
Mirosław Sobecki

Spis treści

Wprowadzenie	7
Rozdział I	
Kultura, sztuka, teatr — powiązania i zależności	17
Kultura	17
Sztuka	22
Teatr	27
Rozdział II	
Spoleczno-kulturowe uwarunkowania konstytuowania się teatru powszechnego. Perspektywa historyczno-geograficzna. Wybrane przykłady	29
Kultura Egiptu i starożytnego Wschodu	31
Kultura islamu	32
Kultura indyjska	34
Kultura chińska	37
Kultura japońska	39
Kultura grecka	43
Kultura rzymska	49
Kultura bizantyjska	52
Kultura średniowiecza	53
Kultura odrodzenia	57
Kultura baroku	65
Kultura oświecenia	68
Kultura romantyzmu	71
Kultura przełomu XIX i XX wieku oraz współczesna	73
Rozdział III	
Teatr w Polsce — od początków państwa polskiego do współczesności. Kontynuacja i zmiana	83

Okres przedchrześcijański i średniowiecze	86
Okres odrodzenia	89
Wiek XVII i XVIII, czyli zachwyty kulturą obcą	93
Upadek państwa polskiego — okres romantyzmu	97
Pozytywizm i Młoda Polska	101
Dwudziestolecie międzywojenne	104
Okres II wojny światowej	109
Teatr polski po wojnie, lata 1945—1989	112
Teatr w Polsce po roku 1990	125
Rozdział IV	
Spółeczna rola teatru w konfiguracji przemian społeczno-cywilizacyjnych	129
Istota przemian a istota potrzeb	129
Spółeczna rola teatru	151
Rozdział V	
Zaangażowanie sztuki dramatycznej w społecznych przemianach. Wybrane propozycje aktywności teatralno-społecznej w środowiskach lokalnych: teatr klasyczny, teatr alternatywny/awangardowy, teatr amatorski	167
Teatr klasyczny	175
Teatr alternatywny/teatr awangardowy	200
Teatr amatorski	227
Zamiast zakończenia, czyli o potrzebie obecności sztuki teatralnej w edukacji i życiu społecznym	241
Bibliografia	255
Indeks osobowy	267
Summary	275
Résumé	277

Wprowadzenie

Rzeczywistość/codziennosc, w której przyszło nam współcześnie żyć, pozornie wydaje się znajoma, oswojona, tym samym przyjazna i bezpieczna. Tymczasem doświadczenia poszczególnych jednostek czy grup społecznych jakże często dowodzą, iż otaczająca przestrzeń jest nieprzyjazna, trudna, a ciągły rozwój technologiczno-cywilizacyjny nie tylko nie ułatwia realizacji potrzeb i aspiracji, lecz często je uniemożliwia. W konsekwencji konstytuują się społeczeństwa — zarówno w przestrzeni europejskiej, jak i globalnej — coraz bardziej podzielone, w których zasadniczymi czynnikami różnicującymi dane zbiorowości są: *ekonomia* — ubóstwo i bogactwo, *edukacja* — osoby mające specjalistyczne wykształcenie wyższe i osoby o niskim potencjale edukacyjnym, oraz *kultura* — osoby o dominującej narodowości, kulturze i religii w danej przestrzeni oraz emigranci/obcy, osoby o odmiennej narodowości, kulturze i religii. W kontekście zróżnicowań można wskazać wiele innych, równie istotnych, elementów modelujących nierówności, wszelako wspomniane obszary wydają się współcześnie dominować. Może słusznie Ulrich Beck¹ nazywa współczesne społeczeństwa społeczeństwami ryzyka, akcentując przy tym wielość i różnorodność sytuacji, uwarunkowań, które takimi je czynią.

Czy jednak współczesne pokolenia są w perspektywie historycznej jedynymi narażonymi na ryzyko? Analiza życia w minionych stuleciach skłania do stwierdzenia, że prawdopodobnie nie. Historia bowiem wskazuje nader wiele przełomów, trudności dnia codziennego, które relatywnie można by porównać ze współczesnością i z jej ryzykiem. Nie odnosząc się szerzej do uwarunkowań dzisiaj-

¹ U. BECK: *Spółczesność ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*. Przeł. S. CIEŚLA. Warszawa, Wydawnictwo Scholar, 2002.

szych, niepokojących społeczeństwa zjawisk, uwagę chcę skoncentrować na obszarze, który jak ilustruje przeszłość i współczesność, w moim przekonaniu w istotny sposób może sprawiać i sprawia, że rysujące się trudności są oswajane, kompensowane, a powszechne wprowadzenie owego obszaru — kultury/sztuki — w praktykę życia codziennego może stać się swoistą profilaktyką. Wspomniana tu kategoria *codzienności* to „konstrukt teoretyczny, a w indywidualnej recepcji jedyna i niepowtarzalna sfera naszych doznań. Przeżywamy otaczającą nas rzeczywistość jako swoistą oczywistość. Nasz indywidualny udział w realiach codzienności wymaga pewnego, choć nie zawsze uświadomionego, wysiłku, zdolności percepcyjnych i reakcji emocjonalnych”². Przywołanie *codzienności* jest pewną próbą zaakcentowania perspektywy czasowej, zmiennej, przemijającej, ale jednocześnie ukazującej pewne stałe, niemal niezmiennie elementy ją nasycające, wśród których miejsce szczególne, jak ilustruje historia, zajmuje sztuka/teatr.

Dlaczego pozwalam sobie na identyfikowanie kultury/sztuki z codziennością? Otóż historia cywilizacji oraz historia kultury i poszczególnych dziedzin sztuki wskazują na równoległość rozwoju zarówno dziejów ludzkości, jak i kultury i sztuki. Materiały źródłowe poświadczają, od początku istnienia owych bytów, ich współistnienie i współzależność. Wszak dzieje człowieka/ludzkości to dzieje kultury, czy to uznajemy, czy nie, pozostaje to faktem. Każda bowiem forma aktywności człowieka, a więc i zmagania z codziennością jest elementem konstytuowania kultury. Z czasem ujawniające się potrzeby stawały się impulsem do poszukiwań metod ich rozwiązywania. Doskonale wyjaśnia to Raymond Williams, który prześledził historię kultury i posegregował jej współczesne użycia. Wspomniany naukowiec zauważa, że „Poza naukami przyrodniczymi używa się tego pojęcia w trzech zasadniczych znaczeniach, w których oznacza: sztukę i działalność artystyczną [...], wysublimowane, najczęściej symboliczne cechy określonego sposobu życia [...], oraz pewien proces rozwojowy”³. Nawet obserwowane (współcześnie wyodrębnione) zakresy kultury nie zmieniają faktu permanentnego jej towarzyszenia człowiekowi w codziennym życiu.

² A. RADZIEWICZ-WINNICKI: *Społeczeństwo w trakcie zmiany. Rozważania z zakresu pedagogiki społecznej i socjologii transformacji*. Gdańsk, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2004, s. 9. Zob. *Socjologia codzienności*. Red. P. SZTOMPKA, M. BOGUNIA-BOROWSKA. Kraków, Wydawnictwo Znak, 2011.

³ E. BALDWIN, B. LONGHURST, S. MCCRACKEN, M. OGBORN, G. SMITH: *Wstęp do kulturoznawstwa*. Przeł. M. KACZYŃSKI, J. ŁOZIŃSKI, T. ROSIŃSKI. Poznań, Zysk i S-ka Wydawnictwo, 2007, s. 24.

Literaturę, nie tylko z zakresu nauk społecznych, cechuje wielość i różnorodność definicji, opisów pojęcia *kultura*, co powodowane jest jej skalą, pojemnością znaczeniową oraz historią. „Termin »kultura« ma skomplikowaną historię, w dzisiejszych dyskusjach występuje też w różnych zakresach znaczeniowych. Może obejmować Szekspira, ale także komiksowego Supermana, operę, ale także futbol amerykański [...]. Istnieje coś takiego jak kultura twojej ulicy, twojego miasta, kraju, ale kulturę znajdziemy też na drugim krańcu świata”⁴. Owo „posiadanie” poszczególnych kultur nie niweluje wszelako możliwości uczestniczenia w kulturze wspólnej. Szerokie ujmowanie kultury, czy to w opracowaniach Antoniny Kłoskowskiej⁵, Floriana Znanieckiego⁶ czy Mariana Golki⁷, nakreślenie pewnych teorii i zarysowanie perspektyw metodologicznych pozwalają na szeroką praktykę oraz możliwości rozumienia i określania życia zarówno w odległej przeszłości, jak i w dobie obecnej.

Interesujące stanowisko pojmowania kultury prezentował Bronisław Malinowski, ujmując ją jako „swoicie ludzką formę zaspokajania podstawowych i wtórnych oraz integracyjnych potrzeb, u źródła których leżą głównie impulsy organizmu: głód, pragnienie, potrzeba oddychania, snu, aktywności i odpoczynku, impuls seksualny”⁸. Zdaniem przywołanego socjologa, każdą kulturę cechuje funkcjonalność, zorientowana jest bowiem na zaspokajanie potrzeb — zarówno pierwotnych, jak i wtórnych.

Realizacja określonych potrzeb warunkowana jest wieloma czynnikami, zewnętrznymi i osobowymi. Każda epoka kreowała zmienne/różne możliwości/warunki życia, jednak człowiek zawsze dążył — bardziej lub mniej świadomie — do wykorzystania/zastosowania kultury do rozwiązywania pojawiających się problemów i trudności. Korzystanie z dóbr kultury, uczestnictwo i jej kreacja związane były nie tylko, jak zauważał Florian Znaniecki, z niwelacją nędzy czy zapobieganiem łamaniu praw człowieka, lecz przede wszystkim z zapewnieniem możliwości „rosnącego uczestnictwa wszystkich ludzi w nieograniczonym rozwoju

⁴ Ibidem.

⁵ Zob. A. KŁOSKOWSKA: *Socjologia kultury*. Warszawa, PWN, 2007.

⁶ Zob. F. ZNANIECKI: *Nauki o kulturze. Narodziny i rozwój*. Warszawa, PWN, 1971.

⁷ Zob. M. GOLKA: *Socjologia kultury*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2007.

⁸ Cyt. za: A. KŁOSKOWSKA: *Socjologia...*, s. 35. Zob. B. MALINOWSKI: *Naukowa teoria kultury*. W: *Szkice z teorii kultury*. Red. B. MALINOWSKI. Warszawa, Książka i Wiedza, 1958.

kultury duchowej, której szczytem i syntezą jest rozwój samego człowieka, jego osobowości kulturalnej, najwyższego i najcenniejszego z dzieł ludzkich”⁹.

Kultura jako zintegrowana całość nie jest monolitem, podlega rozwojowi, przeobrażeniom i wzbogaceniu, co nieustannie dokonuje się za sprawą aktywności ludzkiej. Ową aktywność doskonale ilustruje jeden z trzech podstawowych zakresów kultury, jakim jest – jak zaznaczał Raymond Williams – sztuka, która jako specyficzna forma aktywności człowieka jest zjawiskiem w pełni społecznym, „przypisanym” człowiekowi. Irena Wojnar sztukę określa jako „koncentrację życia”, „metodę budowania życia”, jak również „wartość, która wzbogaca życie”¹⁰. Jest potrzebą, choć nie zawsze w pełni uświadamianą, która pozwala codzienną egzystencję czynić bardziej przyjazną i bogatszą. „Sztuka towarzyszy człowiekowi przez całe życie. Przeżywanie sztuki to proces otwarty, cenny dla rozwoju młodzieży, zaspokajający, a równocześnie rozwijający wciąż nowe potrzeby. Sztuka staje się swoistym źródłem wiedzy o człowieku [...] zarówno przez pryzmat jego obrazu, jaki rysuje, jak i przez pryzmat doświadczeń ludzkich, które pobudza. [...] Obok więc sztuki będącej obrazem człowieka, obok sztuki – »narzędzia« jego rozwoju i sublimacji, istnieje także sztuka, dzięki której poznajemy sekrety ludzkich doświadczeń i mechanizmy nimi rządzące”¹¹. Owa specyficzna forma aktywności człowieka jest ze swej istoty bytem społecznym i społecznie użytecznym. Kontakt człowieka z każdą dziedziną sztuki niesie wiele dobra, które ujawnia się w jego zachowaniu i postawie.

Spośród wszystkich dziedzin sztuki miejsce szczególne przyznają teatrowi, jako sztuce łączącej wszystkie dziedziny: literaturę, malarstwo, muzykę, taniec. To doskonała konfiguracja możliwości poszczególnych dziedzin, które wspólnie „wykreują” zamierzoną rzeczywistość/spektakl. Teatr to gabinet luster, przestrzeń doznań i kreacji w perspektywie przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. Sztuka teatralna, ukonstytuowana z codziennych społecznych potrzeb człowieka, nie tylko rozwija się wraz z nim, lecz także warunkuje jego rozwój, tworząc pełny układ wzajemności. „Teatr

⁹ F. ZNANIECKI: *Ludzie teraźniejsi a cywilizacja przyszłości*. Warszawa, PWN, 1974, s. 27.

¹⁰ I. WOJNAR: *Teoria wychowania estetycznego*. Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1995, s. 170.

¹¹ J. PLISIECKI: *Sztuka wpisana we współczesne nauczanie i wychowanie*. W: *Pedagogika i kultura. Pomiedzy teorią a praktyką*. Red. W. BOBROWICZ. Lublin, VERBA Oficyna Wydawnicza, 2009, s. 15–16.

jest sztuką ekspresji i komunikacji. Podlega zmianom jak inne sztuki. Co się w niej zmienia? Zmieniają się w niej środki wyrazu, zachowania i obyczaje teatralne. Są jednak w niej rzeczy niezmiennie. To, że teatr Sofoklesa, Szekspira i Kantora jest zrozumiały na wszystkich kontynentach, świadczy najdobitniej, że podstawowe prawa teatru są trwałe i nie do powtórzenia przez inną sztukę. One wyznaczają to, co nazywamy teatralnością, wynikającą z żywego aktu obcowania ludzi grających¹².

Owa sztuczność dzieł teatralnych, bez względu na czas, w którym powstały, świadczy o ich warsztacie, wielkości i wartości. Dokonujące się przemiany nie tylko nie zmarginalizowały ich arcyzmu, finezji, wartości i znaczenia, ale wręcz wzmocniły to, co w nich najważniejsze: społeczny przekaz. „Teatr ze swej natury jest ciągłym poszukiwaniem i doświadczaniem od nowa”¹³. Aktywność ta dotyczy zarówno sfery artystycznej, jak i prakseologicznej.

„Sztuka nieodzownie kojarzy się każdemu z definicją piękna jako tego, co drogie, ma właściwe sobie kryteria w mierze i stosowności, cieszy umysł i spojrzenie; podoba się, budzi podziw i przyciąga rozum i zmysły. Kiedy naśladuje rzeczywistość, powiadał Platon, daleka jest od prawdy. A emanujące z niej piękno raz jest pięknem magicznym, kiedy indziej efektem proporcji i harmonii lub konsekwencją upodobania do wdzięku, namiętności, wzniosłości”¹⁴. Nie jest najważniejsze, czy sztuka/teatr naśladuje rzeczywistość, czy wiernie ją odtwarza. Najważniejsze, by dostrzec i odczytać jej wartość. Piękno to istota sztuki i dobrze, gdy ją określa, charakteryzuje, ale nie powinno stanowić jej jedynej wartości. Współcześnie problemem nie jest dostępność sztuki, lecz chęć i umiejętność jej odczytania, zwłaszcza gdy w dominującym stopniu społeczeństwa są jej (sztuki) konsumentami, a nie kreatorami, aktywnymi współtwórcami. Istnieje zatem potrzeba powszechnej świadomości, że sztuka/teatr „uczy nas uzmysławiać sobie rzeczy, a nie jedynie użytkować je lub tworzyć sobie o nich pojęcia. Sztuka daje nam bogatszy, żywszy i barwniejszy obraz rzeczywistości, a także głębszy wgląd w jej formalną strukturę. Sztuka mobilizuje do działania, czy to w formie

¹² E. UDALSKA: *Teatr polski końca XX wieku*. Kielce, Wydawnictwo Szumacher, 1997, s. 5.

¹³ *Ibidem*, s. 42.

¹⁴ T. FRĄCKOWIAK: *Pomiędzy sztuką a nauką. O dylematach socjologicznej pedagogiki*. W: *Czas społeczny akademickiego uczestnictwa w rozwoju i doskonaleniu „civil society”*. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Radziejewiczowi-Winnickiemu w 65. rocznicę urodzin. Red. E. SYREK. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2010, s. 166–167.

refleksji, czy aktywności zadaniowej, ważne, by nie pozostać obojętnym na to, co proponuje"¹⁵. Uczestnictwo w sztuce nie powinno być odświętne, sztuka (każda) jest tworzywem naszej tożsamości, identyfikacji. Wobec tego trzeba nauczyć się dostrzegać, by móc dokonywać świadomych wyborów spośród bogatej oferty, a potem umiejętnie wchodzić z nimi w dialog.

„Nie ma innej dziedziny życia, która w równym stopniu mogłaby i powinna – spełniać misję etyczną, estetyczną, socjalną i filozoficzną"¹⁶, jak czyni to teatr. „Teatr jako jedyna ze sztuk ma przywilej »rytualności«. W sensie czysto laickim zresztą: jest aktem zbiorowym, widz ma szansę współuczestnictwa, spektakl jest czymś w rodzaju zbiorowego ceremoniału, systemu znaków. [...] Zasada współuczestnictwa, zbiorowego ceremoniału, systemu znaków sprzyja wytworzeniu się pewnej szczególnej, zbiorowej aury psychicznej, koncentracji zbiorowej sugestii – organizuje wyobraźnię i poddaje dyscyplinie niepokój"¹⁷. Ale tak jak w przeszłości, tak i obecnie sztuka wymaga uwagi, umiejętności oraz pewnej gotowości do zmiany. Wymaga edukacji. Najpełniej ów zamysł edukacji może się zrealizować w procesie zintegrowania działań nauki/pedagogiki społecznej oraz sztuki/teatru.

Pedagogika społeczna niezmiennie współdziała z wieloma dziedzinami nauki, potwierdzając swą otwartość i gotowość do wdrożenia wielu rezultatów badań, by dzięki temu usprawnić własne pole działania. Również w obszarze kultury i sztuki dają się dostrzec pewne próby współdziałania pedagogiki i kultury/sztuki, co postulowała Helena Radlińska, wyznaczając szczególną rolę środowisku niewidzialnemu w procesie melioracji środowiska, skuteczności wychowania. „Wartości środowiska niewidzialnego mogą mieć decydujący wpływ na motywy postępowania, jeśli rozbudzą w człowieku potrzebę ożywienia w sobie wybranych dóbr, jeśli nauczą ich wartościowania i wyboru"¹⁸. Radlińska nie była jedyną osobą zainteresowaną włączeniem sztuki w proces wychowania i kształcenia, jednak doświadczenia minionych lat i czasów współczesnych

¹⁵ T. WILK: *Rewitalizacja społeczna poprzez współczesną sztukę teatralną w ocenie reprezentantów (twórców i odbiorców) sztuki dramatycznej Legnicy, Nowej Huty i Wałbrzycha*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2010, s. 52.

¹⁶ J. GROTOWSKI: *Teksty zebrane*. Red. A. ADAMIECKIA-SITEK, M. BŁAGINI, D. KOŚCIŃSKI, C. POLLASTRELLI, T. RICHARDS, I. STOKFISZEWSKI. Warszawa, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszeńskiego, Instytut im. Jerzego Grotowskiego, 2012, s. 133.

¹⁷ Ibidem, s. 191–192.

¹⁸ T. WILK: *Rewitalizacja...*, s. 78.

potwierdzają, że współdziałanie, pewna wzajemność pedagogiki społecznej i sztuki/teatru, jest, w mojej ocenie, realizowana w zdecydowanie za wąskim zakresie. A przecież sama pedagogika, w tym pedagogika społeczna z racji swych dokonań, a także prakseologicznego ukierunkowania, zdaniem wielu sama w sobie jest — jak zauważa Tadeusz Frąckowiak — sztuką.

„Śledząc myśl historiozoficzną i humanistyczną refleksologię Stefana Wołoszyna, trudno oprzeć się wrażeniu, że pod koniec XX i na początku XXI wieku pedagogika nadal jest postrzegana jako sztuka, a innym razem bywa odbierana w kategoriach realizacyjnej funkcji polityki i ustrojów społecznych, moralizatorstwa edukacyjnego, utopizmu, a nawet hybrydycznej odmiany prakseologii, żywcem wziętej z bestiariusza Jorge'a Borgesa. Ów wytwór rozumu i intelektu wielu pokoleń, w którym wielu współczesnych uczonych widzi mieszańca (hybrydę) i mimikrę (formę mimetyzmu), wzbudza w postmodernistycznym świecie rozmaite uczucia, nastawienia i skojarzenia”¹⁹. Wspomniane skojarzenia wiodą, chcę wierzyć, wielu reprezentantów pedagogiki społecznej do permanentnej gotowości do nawiązywania współpracy z reprezentantami kultury i sztuki, by w imię zdefiniowanych celów dążyć do ich osiągnięcia.

Konstatacja Tadeusza Frąckowiaka: „Tak oto pedagogika społeczna, będąca pod wpływem humanizmu i pozytywizmu, a niekiedy pragmatyzmu i utylitaryzmu, znalazła swój stały drogowskaz w wielkiej kulturze i cywilizacji europejskiej. Zorientowana na opiekę i pracę socjalną gromadziła doświadczenia na potrzeby budowania teorii środowiska życia człowieka i teorii pracy socjalnej. Wspomagana zaś przez aksjologię zdążyła ku humanistycznej powinności i spotkania z sumieniem społecznym. Kontrolowała praktykę organizacji systemu zabezpieczeń społecznych [...]. Dbała o ciągłość i rozwój instytucjonalnej pomocy i wsparcia społecznego, śledząc funkcje rzeczywiste towarzystw dobroczynnych przełomu XIX i XX wieku, międzynarodowej organizacji pracy, Europejskiej Karty Socjalnej, pakietów podstawowych praw i zasad dążenia do poprawiania poziomu życia, zbliżających do standardów ujętych w kartach i deklaracjach międzynarodowych”²⁰ — nie tylko przeszłości dotyczy, lecz także podlegającej dynamicznym przemianom współczesności, w której jest miejsce zarówno na dawne teorie, cele i wartości, jak i na nowe rozstrzygnięcia teoretyczne oraz metodologiczne prezentowane w pedagogice.

¹⁹ T. FRĄCKOWIAK: *Pomiędzy sztuką a nauką...*, s. 169.

²⁰ *Ibidem*, s. 171–172.

„Otwarcie” pedagogiki na sztukę/teatr wydaje się coraz szersze. Jak zauważa Wiesław Żardecki, „Pedagogika traktuje teatr jako jedną z możliwości optymalnego rozwoju duchowego człowieka, kształcenia kultury osobistej jednostki, pobudzania podmiotowej kreatywności, [...] stymulowania intuicji i wyobraźni, animacji sił twórczych, [...] stawiania pytań pod adresem zewnętrznego świata, zdobywania podstaw oceny moralnej, budowania postaw otwartych i zaangażowanych, modeli i sposobów życia wartościowego”²¹. Przemyslenia pedagogiczne związane ze sztuką teatralną znajdują odzwierciedlenie współcześnie w pedagogice kultury, nawiązując do wielowiekowej tradycji wychowawczej teatru i stosowania technik teatralnych w procesie dydaktyczno-wychowawczym realizowanym w kolegiach jezuickich i pijarskich w XVI wieku²².

Analizując społeczne asocjacje teatru w perspektywie historycznej, z pewnością można zauważyć, że między teatrologią a antropologią teatru jest miejsce na pedagogikę społeczną, postrzeganą nie tylko jako dyscyplina naukowa, płaszczyzna teoretycznych rozważań, ale nade wszystko jako przestrzeń aplikacji praktycznych w perspektywie społecznej. Mając świadomość celów/funkcji, jakie realizują sztuka teatralna oraz pedagogika społeczna, trudno nie dostrzec punktów wspólnych/zbieżnych, potwierdzających swoistą wspólnotę misji obu obszarów.

Podejmując próbę ukazania obecności sztuki teatralnej w codziennym życiu społecznym, mam w pełni świadomość fragmentaryczności i tym samym niedoskonałości owej próby. Chciałam na podstawie źródeł literackich ukazać początki procesu osvajania sztuki teatralnej i nierozzerwalne jej związki z życiem społecznym. Istotą sprawcą jest człowiek, który powołał sztukę teatralną do życia, bo taka była jego potrzeba indywidualna i społeczna, niezależnie od czasu/epoki i szerokości geograficznej. Ukazanie — w zawężonym ujęciu — rozwoju i funkcjonowania teatru na świecie i w Polsce miało ukazać jego obecność w codzienności ludzkiej egzystencji, siłę jego oddziaływań. Społeczne funkcje starałam się ukazać przez prezentację trzech form teatralnych: teatru klasycznego/zawodowego, teatru awangardowego/alternatywnego oraz teatru amatorskiego, wskazując tym samym nowe, przynajmniej w perspektywie współczesności, obszary zainteresowań pedagogiki społecznej, dyscypliny badającej wzajemne relacje pomiędzy środowiskiem a jednostką/

²¹ W. ŻARDECKI: *Wprowadzenie do wiedzy o teatrze dla pedagogów*. W: *Pedagogika i kultura. Między teorią a praktyką...*, s. 113.

²² *Ibidem*, s. 114.

grupą społeczną, a także opis i projektowanie przeobrażeń negatywnych zjawisk dzięki wykorzystaniu potencjału i aktywności społeczności owych środowisk, o czym pisał między innymi Jerzy Modrzewski²³. Refleksje te zamieściłam we *Wprowadzeniu* oraz w pięciu rozdziałach, a także refleksjach końcowych (*Zamiast zakończenia...*) stanowiących, uzupełnioną o aspekty edukacji teatralnej, pewną próbę rekapitulacji.

Zamysłem/celem moim było nie tylko poszukiwanie odpowiedzi na nasuwające się pytania o związek sztuki/teatru i pedagogiki, ale nade wszystko wskazanie wspólnych pól zainteresowań — chociaż, co cenne, inaczej ujmowanych — niezmiennie obecnych w ludzkiej egzystencji. Publikacja ta stanowi również próbę zachęcenia Czytelnika do krytycznej analizy rzeczywistości, a w konsekwencji — do podjęcia działań rewitalizujących wspólną przestrzeń. Mam jednocześnie pełną świadomość, że dla wielu poszczególne szkice/treści tu przedstawione nie będą w pełni kompletne. Pragnę jednak zaznaczyć, iż konstruując niniejsze opracowanie, świadomie dokonałam wyborów tych treści, które w moim odczuciu najpełniej ilustrują zamierzony cel: ukazanie wspólnoty i praktyczności obu sfer — sztuki/teatru i pedagogiki społecznej, oraz możliwości wzajemnych inspiracji i użyteczności.

Diagnoza w codziennej rzeczywistości ogromu problemów społecznych, które ilustruje w swej twórczości teatr, a pedagogika społeczna prognozuje możliwości ich kompensacji, w pełni zasadne czyni skierowanie uwagi społecznej na głębsze i bardziej aktywne zainteresowanie wspomnianą wspólnotą oraz komplementarnością zadań i celów obu obszarów.

Oskar Berle, opisując formy teatralne ludów pierwotnych, akcentuje egzystencjalną rolę teatru towarzyszącego od najdawniejszych czasów człowiekowi pierwotnemu w jego życiu zarówno rytualno-religijnym, jak i zabawowym oraz ludycznym: „właściwy prateatr — pisze — to sztuka zrośnięta z ciałem aktora, ogarniająca wszystkie możliwości natchnionego ciała; jest to najbardziej prymitywna i jednocześnie najbardziej różnorodna, w każdym zaś razie najstarsza sztuka ludzkości. Dlatego dziś jeszcze jest to sztuka najbardziej ludzka i najbardziej przejmująca. Sztuka nieśmiertelna”²⁴. Owa nieśmiertelność to nie konsekwencja samego arcyzmu, piękna, sumy czynników konstytuujących spektakl. To wartość jej treści. „Wszyst-

²³ Zob. J. MODRZEWSKI: *Studia i szkice socjopedagogiczne. Aktualia*. Poznań—Kalisz, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2011.

²⁴ W. ŻARDECKI: *Wprowadzenie do wiedzy o teatrze...*, s. 116.

kie sztuki są piękne — powiada Étienne Souriau — wszystkie sztuki są interesujące, wszystkie sztuki są obarczone ludzkimi przekazami, cennymi i niezastąpionymi. Sztuka teatralna jednak jest ze wszystkich najbardziej bezpośrednio ludzka, najbardziej konkretnie przeżywana, najbardziej bliska integralnej pełni życia, która sublimuje i uwzniośla aż do tego stopnia, że obdarza nas jego pełnym dynamizmem wzorem dla życia naszego własnego²⁵. Czy zechcemy z tego skorzystać?

Wyrażam nadzieję, że niniejszy tekst będzie użyteczną, a także inspirującą lekturą dla studentów kierunków pedagogicznych, społecznych i artystycznych, dla reprezentantów nauk o wychowaniu, pracowników socjalnych, pracowników placówek kulturalnych, którzy są zainteresowani nie tylko artystycznym, ale i prakseologicznym wymiarem sztuki.

O potędze, sile i trwałości teatru decydują jego mistrzowie/twórcy, ale też odbiorcy/użytkownicy. Zasadniczo w każdej epoce historycznej żyli i tworzyli artyści konstytuujący wielkość sztuki teatralnej danego czasu. Najznakomitsze postacie swoimi zasługami zapewniły sobie miejsce w historii teatru, a ich nadal aktualna twórczość jest/powinna być impulsem dla współczesnych pokoleń artystów/twórców, a także, co starałam się ukazać w niniejszym opracowaniu, społeczności dostrzegających w sztuce teatralnej możliwości rewitalizujące.

²⁵ S. SKWARCZYŃSKA: *Koncepcja sztuki teatralnej Etienne Souriau*. W: EADEM: *Wokół teatru i literatury. Studia i szkice*. Warszawa, Wydawnictwo PAX, 1970, s. 47.

Indeks osobowy

- Adamiecka-Sitek Agata 12, 26, 81,
129, 174, 248, 257, 258
Adamski Władysław 146, 255
Adwentowicz Karol 107
Agamemnon 47
Agop Gullu 33
Ajschylos 44
Alexander Christopher 249
Allport Gordon 156
Andronik Liwiusz 50
Andrzejewski Jerzy 114
Antoine André 74
Antygona 40
Arystofanes 46, 48
Arystoteles 34, 45, 46, 67, 142
August II 94
August III 95
Axer Erwin 113, 115, 124, 127, 255
- Baldwin Elaine 8, 255
Baltyn-Karpińska Hanna 31, 256
Barańczak Stanisław 219
Barbra Eugenio 81, 201, 209
Barszczewska Elżbieta 118
Bartosz Antoni 187, 255
Baryka Piotr 92
Baty Gaston 79
Bauman Zygmunt 130, 233, 252,
255
Bausch Pina 201
Beck Julian 205
Beck Ulrich 7, 255
Beckett Samuel 114
Beligan Radu 152
Bendyk Edwin 233, 251, 252, 255
Benedict Ruth 20
- Berle Oskar 15
Berthold Margot 30, 34, 44, 45, 47,
49, 50, 52, 54, 58, 60, 63, 67, 71, 73,
77, 81, 82, 255
Besnard Pierre 142, 143, 255
Beuys Joseph 207, 239, 245, 255,
256, 258
Bharata 34
Biagini Mario 12, 26, 81, 129, 174,
248, 257, 258
Białoszewski Miron 233
Bielska Ewa 131, 134, 136, 256, 260
Bismarck Otton von 30
Bobrowicz Wojciech 10, 261, 265
Bogunia-Borowska Małgorzata 8,
263
Bogusławski Wojciech 96, 97, 98,
104, 107, 108, 124
Bohomolec Franciszek 95
Bokszański Zbigniew 146, 256
Borges Jorge 13
Bourdieu Pierre 141
Brahma 34
Braun Kazimierz 78, 109, 110, 111,
112, 113, 117, 119, 122, 123, 127,
205, 217, 219, 220, 221, 223, 232,
256
Brecht Berthold 77, 78, 80, 114, 159
Brook Peter 201, 205
Brown John Russell 30, 31, 34, 36,
40, 43, 52, 57, 67, 76, 256
Bruce Steve 142, 256
Bruno Giordano 65
Bryll Ernest 88, 116
Buber Martin 234
Budzisz-Krzyżanowska Teresa 118

- Bukowski Bohdan 185, 256
 Burszta Wojciech J. 22, 137, 256, 263
 Burzyńska Anna R. 195, 256
 Calderón Pedro 99
 Camus Albert 152, 153, 154, 256
 Carlson Marvin 256
 Chryzostom Jan 52
 Ciczkowski Wiesław 244, 256
 Ciekliński Piotr 90
 Cieśla S. 7, 255
 Cocteau Jean 75, 76
 Corneille Pierre 67
 Craig Edward Gordon 75
 Cyceron 18
 Cyrańska Ewa 138, 262
 Czaplinska Justyna 23, 257
 Czechow Anton 75
 Czerkawski Andrzej 132, 261, 263
 Czerniak Jędrzej 106
 Czerwiński Marcin 21, 256
 Czyż I. 131, 264
 Datner-Śpiewak Helena 136, 257, 263
 Dąbrówka Andrzej 87, 256
 Debesse Maurice 143, 255
 Dejmek Kazimierz 88, 116, 117
 Derrida Jacques 79
 Devrient Eduard 71
 Dębnicki Antoni 34, 260
 Dickens Charles 180
 Dietrich Marlena 160, 256
 Dionizos 44, 46, 88, 259
 Dobrowolska Monika 148, 259
 Domański Henryk 21, 256
 Dumas Alexandre 72
 Durkheim Émile 19, 256
 Duvignaud Jean 27
 Dyczewski Leon 125, 256
 Dyjas Karolina 23, 257
 Dziegielewska Małgorzata 135, 136, 256
 Dżuła Krystyna 230
 Eco Umberto 23, 137, 257
 Eberle Oskar 30
 Ekhof Konrad 69
 Elżbieta I 64
 Elżbieta II 64
 Englert Jan 118
 Ennius Kwintus 50
 Erikson Eric 173
 Estreicher Karol 23, 25, 257
 Eurypides 44, 45, 47
 Falkiewicz Andrzej 121, 237, 239, 250, 251, 253, 257
 Fedorowicz Jerzy 188, 189, 257
 Fik Marta 257
 Filipiak Marian 18
 Filipowicz Stanisław 149, 257
 Flaszen Ludwik 114, 123, 206, 257
 Frankowska Bożena 218, 257
 Frąckowiak Tadeusz 11, 13, 136, 255, 257
 Fredro Aleksander 99, 100, 231
 Freud Sigmund 148, 257
 Frieske Kazimierz W. 173, 258
 Gaertner Katarzyna 116
 Gajda Janusz 139, 259
 Gall Iwon 113
 Gałczyński Konstancy Ildelfons 219
 Ganataja 34
 Garrick David 69
 Genezjusz 51
 Giddens Anthony 136, 137, 140, 141, 257
 Głomb Jacek 178, 179, 180, 182, 257
 Głuszcak Bohdan 217
 Goban-Klas Tomasz 157, 242, 257
 Goethe Johann Wolfgang von 36, 71
 Goffman Erving 133, 136, 166, 257, 263
 Goldoni 95
 Golka Marian 9, 133, 134, 173, 177, 242, 257
 Gołaczyńska Magdalena 149, 261

- Gombrowicz Witold 115
Goodman Norman 21, 257
Gorki Michaił 75
Got Jerzy 259
Górnikowska-Zwolak Elżbieta 132, 145, 258, 261, 263
Gross Jan Tomasz 173, 258
Grotowski Jerzy 12, 26, 81, 99, 100, 114, 120, 127, 129, 174, 176, 201, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 212, 213, 216, 217, 219, 221, 227, 248, 257, 258
Gruszczyński Piotr 197, 224, 258
Grzegorek Leopold 106, 258
Grzegorz Wielki, św. 24
Grzegorzewski Jerzy 216, 223
Gurycka Antonina 145, 258
Guszipit Ireneusz 149, 261
Guze Joanna 152, 256
Guzy-Steinke Halina 92, 94, 106, 125, 211, 246, 258
- Hadżivat 33
Hajduk Edward 130, 258
Hamlet 64
Hanuszkiewicz Adam 80, 100, 117
Hańcza Władysław 118
Hauptmann Gerhard 74
Hausbrandt Andrzej 27, 156, 158, 160, 161, 163, 258
Hausner Jerzy 252
Heidegger Martin 153
Henryk VIII 64
Herbert Zbigniew 119
Hetman Tarnowski 90
Holoubek Gustaw 118
Holz Arno 73
Horacy 49
Horzyca Wilam 107, 113
- Ibsen Henrik 75
Idziak Waclaw 235, 236, 237
Ifigenia 47
Indra 34
Inge William 160, 258
- Ingegneri Angelo 60
Ionesco Eugène 114
Iwaniak Dariusz 197
- Jan Paweł II, papież 23, 110, 119
Janowska Katarzyna 196, 258
Jaracz Stefan 111, 163, 258
Jarocki Jerzy 128, 220
Jasiakiewicz Stanisław 118
Jedliński Jaromir 239, 256
Jessner 58
Jowisz 49
Junona 49
- Kaczmarek Jerzy 239, 258
Kaczmarek Sylwia 139, 258
Kaczyński Maciej 8, 255
Kajlasanatha 34
Kalidas 36
Kamiński Aleksander 242, 262
Kan'ami 40
Kantor Tadeusz 11, 110, 113, 121, 127, 201, 214, 215, 216, 221
Kapuleti 189
Karagöz 33, 34
Karasińska Marta 155, 179, 188, 257, 258
Kargul Jan 143, 258
K'ien lung 39
Klata Jan 127, 194, 195, 196
Kluckhohn Clyde 19
Kłoskowska Antonina 9, 258
Kochanowski Jan 90
Kocur Mirosław 46, 259
Kofoed Hans Ch. 210
Kojder Andrzej 148, 259
Kołakowski Leszek 131
Kołodziejczyk Marcin 235, 259
Komachi 40
Komarnicki Lucjusz 106, 242
Komeński Jan Amos 94
Konarski Stanisław 93, 94, 95
Konopczyński Marek 162, 238, 259
Konstantyn Wielki 52
Konwicki Tadeusz 119

- Korzeniewski Bohdan 118, 259
 Kosiński Dariusz 12, 26, 81, 129, 174, 248, 257, 258
 Kotarbiński Józef 102
 Kott Jan 70, 259
 Kowalak Tadeusz 131, 259
 Koźmian Stanisław 92, 102, 259
 Krakowska Joanna 127, 259
 Krall Hanna 119
 Krasicki Ignacy 95, 99
 Krasieński Edward 105, 259
 Krasieński Zygmunt 98
 Krasnowiecki Władysław 113
 Kreczmar Jan 113
 Kreon 40
 Kroeber Alfred 19
 Kruczkowski Leon 114
 Kubiak Hieronim 22, 264
 Kubikowska Ewa 256
 Kubinowski Dariusz 139, 259
 Kuciak Agnieszka 23, 257
 Kudliński Tadeusz 84, 85, 86, 91, 92, 93, 95, 99, 100, 101, 107, 109, 110, 115, 119, 120, 121, 206, 207, 259
 Kulpińska Jolanta 146, 259
 Kunicki-Goldfinger Władysław J.H. 20, 259
 Kurnakowicz Jan 113
 Kwieciński Zdzisław 242
 Kyzioł Aneta 180, 185, 196, 259

 Lalak Danuta 169, 261
 Leonardo Da Vinci 24
 Leszczyński Grzegorz 179, 188, 257, 258
 Leszczyński Stanisław 93
 Leśmian Bolesław 102
 Lewański Julian 84, 90, 259
 Lewowicki Tadeusz 141, 259, 260
 Liang-fu Wei 39
 Libelt Karol 100, 101
 Limanowski Mieczysław 88, 259
 Lissowski Grzegorz 22, 264
 Longhurst Brian 8, 255
 Ludwik IV 24
 Ludwik XIV 67
 Lupa Krystian 127, 224, 258
 Luther Martin 61

 Łabędzka Izabella 42, 127, 259
 Łapicki Andrzej 110, 118, 119
 Łącz Laura 247
 Łomnicki Tadeusz 118, 119
 Łoziński Jerzy 8, 255

 Machiavelli Niccolò 61
 Maeterlinck Maurice 102
 Malicka Maria 105
 Malinowski Bronisław 9, 19, 260
 Marczak-Oborski Stanisław 111, 260
 Marosz Danuta 196
 Marszałek A. 124, 264
 Marynowicz-Hetka Ewa 138, 144, 261, 262
 Marx Gary T. 21, 257
 Marzec-Holka Krystyna 134, 260
 Maspero Gaston 32
 Matejko Jan 196
 Matisse Henri 76
 Mądzik Leszek 127, 201, 216, 218
 McCracken Scott 8, 255
 Melosik Zbyszko 21, 134, 135, 260
 Menander 46
 Mendel Maria 244, 262
 Mialaret Gaston 143, 255
 Mickiewicz Adam 98, 99, 100, 103
 Michalik Jan 124, 264
 Michałowska Danuta 110
 Mieźian Maciej 185, 260
 Migdałowska Katarzyna 197, 260
 Miłkowski Tomasz 181, 260
 Miłosz Antoni 233
 Miłosz Czesław 119, 234
 Miłosz Oskar 235
 Minerwa 49
 Miró Joan 76
 Misiorny Michał 241, 260
 Modrzejewska Helena 178, 180, 182, 183, 184, 247, 255, 260, 264
 Modrzewski Jerzy 15, 22, 166, 260

- Molière 67, 95, 99
Monteki 189
Morawski Witold 22, 264
Moreno Jakob 161
Moździerz Andrzej 143, 182, 244, 260
Mrozowska Zofia 110
Mrozek Sławomir 114, 115, 116
Mróz Piotr 152, 153, 154, 260
Muszyński Janusz 131
- Napoleon 67
Newiusz Gnejusz 50
Nicoll Allardyce 34, 38, 43, 46, 47, 49, 52, 53, 54, 55, 58, 59, 62, 71, 73, 76, 79, 260
Nikitorowicz Jerzy 210, 261
Niklas Wolfgang 233
Niemcewicz Julian Ursyn 95, 96
Niemirowicz-Danczenko Władimir I. 74
Nieżgoda Agnieszka 249, 260
Nobumori Sugimori 42
Norwid Cyprian Kamil 23, 98, 99, 100, 195, 261
Novalis 80
Nowacka L. 150, 261
Nowaczyński Adolf 103
Nowicka Ewa 113, 261
Nycz Edward 150, 261
Nyczek Tadeusz 200, 227, 228, 261
- Ogborn Miles 8, 255
Okuni 41
O'Neill Eugene 78
Orlicz Michał 108, 261
Ortolani Benito 43
Osiński Zbigniew 109, 261
Ossowska Maria 146, 261
Ossowski Stanisław 242, 261
Osterwa Juliusz 106, 107, 109, 110, 111, 112, 124, 213, 261
Ostrowska Julia 149, 261
Ozyrys 32
- Pareto Vilfredo 148, 259
Park Robert 136
Parmeńska Małgorzata 63
Parsons Talcott 133
Pawlikowski Tadeusz 102
Pawłowski Roman 182, 259
Picasso Pablo 76
Piekarski Jacek 138, 141, 142, 261, 262
Pilch Tadeusz 18, 139, 143, 169, 210, 245, 255, 258, 259, 261, 264
Platon 11, 23, 142
Plaut 57, 90
Plisiecki Janusz 10, 261
Plotyn 142
Plutarch 66
Podgórska Joanna 249, 261
Polak Cezary 182, 261
Pollastrelli Carla 12, 26, 81, 129, 174, 248, 257, 258
Pompejusz 51
Popiel Jacek 107, 262
Poquelin Jean Baptiste — zob. Molière
Prokopiuk J. 148, 257
Prometeusz 153
Pronaszko Andrzej 107
Pronaszko Zbigniew 107
Protagoras 45
Przeclawska Anna 137, 138, 245, 262
Przybyszewski Stanisław 102
- Ra 32
Radlińska Helena 12, 144, 169, 172, 182, 184, 242, 244, 262
Radziewicz-Winnicki Andrzej 8, 11, 132, 133, 134, 135, 138, 145, 146, 147, 173, 243, 244, 256, 257, 258, 260, 261, 262, 263
Rapacki Wincenty 84
Raszewski Zbigniew 12, 26, 81, 85, 88, 89, 92, 94, 95, 97, 100, 103, 105, 107, 108, 114, 129, 174, 248, 257, 258, 262

- Rau Krzysztof 226
Reinhardt Max 76, 102
Richards Thomas 12, 26, 81, 129,
174, 248, 257, 258
Romilly Jacqueline de 45, 262
Rosiński Tomasz 8, 255
Rostworowski Karol Hubert 103
Rozpędowska Magdalena 148, 259
Różewicz Tadeusz 114, 115
Rybałt 91
Rydel Lucjan 230
Rzewuski 94
- Sabbatini 57
Sartre Jean Paul 153
Schadewaldt Wolfgang 45
Schiller Irena 99, 262
Schiller Leon 88, 106, 107, 108, 111,
113, 262
Schiller Friedrich 72, 80
Schlegel Johann Elias 70
Schneider Alain 160, 161, 262
Seneka L.A. 50, 51, 57, 252, 262
Sennet Richard 250
Serafin Magda 237, 238, 262
Seril 57
Seweryn Andrzej 118
Shakespeare William 9, 11, 43, 59,
64, 69, 75, 99, 189, 220
Shaw Bernard 74
Simmel Georg 136
Simon Ludwik 84
Sivert Tadeusz 102, 256
Skucha Piotr 186, 263
Skwarczyńska Stefania 16, 199, 263
Sławińska Irena 45, 262
Słobodzianek Tadeusz 225
Słowacki Juliusz 98, 99, 100, 103,
112
Smith Greg 8, 255
Sobaszek Waclaw 233
Sobecki Mirosław 251, 263
Sobiszewski Aleksander 217
Sofokles 11, 44, 45
Solska Irena 107
Solski Ludwik 102, 103
Souriau Étienne 16, 199, 263
Spencer Herbert 133
Stabryła Stanisław 252, 262
Staniewski Włodzimierz 201, 231,
232
Stanisław August Poniatowski 95,
96
Stanisławski Konstantin Sergieje-
wicz 74, 75, 81, 102
Starosta Paweł 170, 263
Steiner Marta 84, 263
Stępień-Jurasińska Janina 230
Stokfiszewski Igor 12, 26, 81, 129,
174, 248, 257, 258
Stopa M. 142, 256
Strinati Dominic 22, 263
Stróżowski Władysław 24, 263
Stummel Christoph 61
Sulek H. 182, 259
Suchodolski Bohdan 245, 262
Swinarski Konrad 127, 220
Syrek Ewa 11, 137, 244, 257, 263
Szacka Barbara 170, 171, 263
Szacki Jan 19, 22, 131, 136, 171, 256,
257, 263, 264
Szajna Józef 127, 165, 215, 216, 221,
222, 223, 263, 264
Szaniawski Jerzy 114, 192, 193, 198,
199, 247, 260, 263
Szczepkowski Andrzej 118, 119
Szczublewski Józef 103, 263
Szekspir William — zob. Shakes-
peare William
Szempruch Jolanta 244, 263
Szkudlarek Tomasz 135, 260
Sztompka Paweł 8, 133, 263
Szulżycka Alina 137, 257
Szwankowski Eugeniusz 95, 263
Szyfman Arnold 102, 105, 112
Szykowski Marian 84
Szymański Mirosław J. 132, 141,
260, 263
Szyszkowska Maria 135, 136, 264

- Śmiałowski Igor 152, 264
Śpiewak Paweł 136, 257, 263
Świątkiewicz Wojciech 22, 264
Świdorski Jan 103, 118
- Tagore Rabindranath 36
Taille Jean de la 58
Tatarkiewicz Władysław 23, 24, 264
Tespis 44
Toeplitz Krzysztof T. 252, 264
Tołstoj Lew 25
Tomaszewski Henryk 113, 128, 216, 217, 223
Tomaszuk Piotr 225
Touraine Alain 252
Turner Lowell 138, 264
Tyszkaj Jan 127, 264
- Udalska Eleonora 11, 117, 215, 216, 218, 220, 222, 223, 225, 227, 232, 264
Urbański Robert 183, 264
- Vincent Mark 234
Voltaire 70
- Wallerstein Immanuel 131, 264
Warlikowski Krzysztof 127
Warren Roland L. 171, 264
Wawrzyńczak Aneta 237, 238, 262
Węgrzyn Jan 229
Wierciński Edmund 111, 112, 124
Wierzbiński Zbigniew 145, 264
Wilk Teresa 12, 71, 92, 94, 106, 122, 125, 126, 129, 151, 168, 168, 173, 176, 182, 187, 192, 194, 196, 197, 200, 202, 237, 242, 246, 247, 258, 264
Williams Raymond 8, 10
Windakiewicz Stanisław 84
Witkacy – zob. Stanisław Ignacy Witkiewicz
- Witkiewicz Stanisław Ignacy 108, 115, 121, 196, 214, 225
Witruwiusz 57
Władysław IV 91
Włodarczyk Ewa 18, 19, 264
Wnuk-Lipiński Edmund 130, 137, 264, 265
Wojaczek Rafał 233
Wojcieszek Przemysław 181
Wojnar Irena 10, 245, 265
Wojtyła Karol – zob. Jan Paweł II, papież
Wołoszyn Stefan 13
Wołłejko Czesław 113
Woszczerowicz Jacek 113
Wójcicki Kazimierz W. 84
Wójcińska Agnieszka 250, 265
Wroczyński Ryszard 242, 262
Wu-ti 37
Wybicki Józef 95, 96
Wyrobkowa-Delawska W. 242, 262
Wyspiański Stanisław 103, 124, 247
- Zabłocki Wojciech 95
Zagajewski Adam 233
Zapasiewicz Zbigniew 118
Zapolska Gabriela 102, 103
Zeami Motokiyo 40
Zelwerowicz Aleksander 102, 107, 113, 225
Zinserling Anna 148, 259
Ziółkowski J. 144, 265
Znaniński Florian 9, 10, 17, 19, 106, 136, 142, 144, 146, 184, 241, 256, 265
Zola Émile 73
Zygmunt August 89
Zygmunt III 91
- Żardecki Wiesław 14, 15, 265
Żeleński-Boy Tadeusz 103
Żeromska Estera 43, 265
Żmij-Zielińska Danuta 30, 255

Teresa Wilk

The Presence of Theatre Art in Everyday Social Life
New Areas of Interest for Social Pedagogy

Summary

The book shows the presence and engagement of theatre art in everyday social life. In order to display the constant presence of theatre and theatrical activities in everyday perspective, it presents – broadly – the constitution of theatre art, both in international space and in Poland. The orientation towards a widespread presence and availability of theatre in every historical period became the incentive towards presenting its role in social practices in the context of social pedagogy. It is an attempt to present the possibilities of employing art in the area of pedagogical tasks.

Presenting the beginnings, the institutionalization and the development of theatre in different geographical regions in a historical perspective sought to illustrate the constant presence of theatrical activities in the history of mankind.

Based on source materials, it was purposeful to show that this art form developed from the specific needs of past generations as a form of expression, manifesting feelings, a method of communication, and a form of fulfilling the needs of recreation and leisure. With time, theatre fulfilled increasingly larger social, educational, and emotional-aesthetic roles. While performing those functions, it became an important instrument in social practices: processes of education and upbringing of the younger generations, shaping and experiencing reality, and finally – nurturing moral attitudes and values.

It is worth remembering that from the very beginning, theatrical authors and creators referenced everyday human existence in their texts, utilizing both positive attitudes, experiences and situations, as well as negative, problematic phenomena, which demonstrated frailties and flaws of the human nature.

Modern dramatic arts substantiate that this topical inclination has not drastically changed throughout the ages; only forms of presentation and means of expression have altered.

The work particularly spotlights social-theatrical activities at this time of transformation, and most of all – a time of numerous social conflicts, shortages, and existential and emotional problems. The specificity of theatre – of theatre art – and its permanent curiosity of the surrounding social reality caused the reciprocity (intermingling) of theatre and society to become the norm. This in turn has and still does imply a range of tasks and functions theatre can and admittedly does serve for the society and within its boundaries.

This current of activities includes classical, alternative, and amateur troupes, showing that theater (even in its classical form) does not lose its ideas, formulas, and artistry, engaging itself in creating positive images, as well as “correcting”/accentuating negative phenomena in everyday social space through its works, subject matter, form, and presentation venues. Thus, theatre art, as well as quasi-theatrical activities become a form of prophylaxis and compensation, a basic task of social pedagogy.

In summary, the contents of this work indicates that through established, basic artistic functions, but also social and educational ones, theatre can and does become a partner for activities of social pedagogy.

Teresa Wilk

La présence de l'art théâtral dans le quotidien de la vie sociale
De nouveaux domaines d'intérêt pour la pédagogie sociale

Résumé

Le livre montre la présence et l'engagement de l'art théâtral dans la vie sociale quotidienne. Dans le but d'illustrer une présence permanente du théâtre/ des activités théatrales dans la perspective du quotidien, l'auteur a présenté en esquisse la constitution de l'art théâtral, de même au niveau international, qu'en Pologne. L'orientation sur une présence/ accessibilité courante du théâtre dans chaque époque historique est devenue un prétexte de présenter son rôle dans la pratique sociale dans le contexte de la pédagogie sociale. C'est une tentative de démontrer des possibilités d'appliquer l'art dans le domaine des tâches pédagogiques.

La présentation dans une perspective historique des débuts, l'institutionnalisation et le développement du théâtre dans de différents espaces géographiques, a été orientée sur l'illustration d'une présence et d'un accompagnement permanents de l'activité théâtrale dans l'histoire de l'homme. L'auteur se sert délibérément des documents sources, pour prouver que ce domaine d'art est « émergé » des besoins concrets des générations précédentes, comme forme d'expression des sentiments, un moyen de communication et une façon de satisfaire des besoins dans le domaine de récréation et de loisirs. Pas à pas, le théâtre assurait de plus en plus de fonctions sociales, éducatives et émotionnelles – esthétiques. En réalisant ces fonctions, il devenait un instrument important de la pratique sociale : dans les processus d'éducation de jeunes générations, d'instruction et d'expérience de la réalité, de formation des attitudes morales et de valeurs.

Il convient de rappeler que dès le début du développement de ce domaine d'art les auteurs et les créateurs cherchaient la source de leurs textes/ écrits dans le quotidien de l'existence humaine dont l'objet était de même des attitudes, des expériences et des situations positives, que des phénomènes négatifs et problématiques, dévoilant des vices et des défauts de la nature humaine.

L'orientation thématique mentionnée, comme le prouvent des pièces de théâtre contemporaines, n'a pas principalement changé dans la perspective

des siècles passés. Les formes de présentation et des moyens d'expression seuls ont changé.

Un accent particulier est mis sur la présentation de l'activité théâtrale-sociale, à l'époque contemporaine des transformations et, avant tout, des conflits sociaux, des manques, des problèmes existentiels et émotionnels. La spécificité du théâtre – de l'art théâtral – une curiosité permanente de la réalité sociale qui l'entoure, font que la réciprocité (l'acquitté) du théâtre et de la société sont devenues une certaine norme. Ceci à son tour, au passé aussi bien qu'à présent, implique un nombre de tâches et de fonctions que le théâtre peut et indiscutablement réalise envers la société et son espace.

Dans cette perspective, l'auteur examine également des troupes classiques, alternatives et d'amateurs, en montrant que le théâtre, même classique, ne perd rien de son idée, sa formule, son art, en s'engageant à travers la création, des sujets abordés, la forme et le lieu de leur présentation, dans la construction des images positives et la « correction » / accentuation des phénomènes négatifs dans l'espace public quotidien.

Ainsi l'art théâtral, tout comme des actes quasi théâtraux, devient une forme de prévention et de compensation, des tâches principales de la pédagogie sociale.

En somme, la teneur de ce texte démontre que le théâtre, à travers la réalisation de ses fonctions artistiques fixées et primordiales, mais aussi socio-éducatives, peut / devient un partenaire de la pédagogie sociale en action.

Redaktor
Małgorzata Pogłódek

Projektant okładki
Aleksandra Gaździcka

Redaktor techniczny
Barbara Arenhövel

Korektor
Magdalena Białek

Łamanie
Marek Zagniński

Copyright © 2015 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-368-7
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-369-4
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 17,5. Ark. wyd. 19,5.
Papier offset. kl. III, 90 g. Cena 34 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław